

Considerații critice referitoare la unele reglementări și soluții ale jurisprudenței naționale obligatorii în materie penală privind forme de manifestare a pluralității infracționale

Critical considerations regarding some regulations and mandatory national solutions in criminal matters regarding forms of manifestation of the plurality of offences

Mihai Dunea¹

Rezumat: Materia pluralității de infracțiuni cunoaște reglementări generoase în legislația penală actuală din România, existând, totodată, preocupări constante manifestate în domeniu și prin pronunțarea unor decizii obligatorii ale Curții Constituționale sau ale instanței supreme. Cu toate acestea, se poate observa că materia în cauză nu este nici pe departe epuizată legislativ (existând forme de pluralitate infracțională nereglementate expres), respectiv că se pot formula critici întemeiate referitoare la unele din soluțiile / argumentările identificate, în acest sens, în jurisprudența națională obligatorie. Prezentul material își propune să prospecteze / reia, selectiv, parte din aceste din urmă aspecte, pe marginea cărora se pot contura fecunde discuții doctrinare, fie în scopul lămuririi unor probleme, fie în vederea sesizării asupra existenței altora. Importanța instituției pluralității de infracțiuni, inclusiv prin efectele produse asupra situației persoanelor apte de trageră la răspundere penală, legitimează demersul de aprofundare și clarificare a unor aspecte teoretice și practice specifice acesteia, în vederea optimizării normative și a corijării unor derapaje apărute, în mod regretabil, în jurisprudența obligatorie a domeniului.

Cuvinte-cheie: pluralitate de infracțiuni, legislație penală perfectibilă, jurisprudență obligatorie criticabilă.

Abstract: The domain of the plurality of offences has generous regulations in the current Romanian criminal legislation, while there are also constant concerns expressed in this field by the pronouncement of binding decisions from the Constitutional Court or the Supreme Court of Romania. However, it can be observed that the matter in question is far from exhausted legislatively (there are forms of plurality of offences that are not expressly regulated), respectively that well-founded criticism can be formulated regarding some of the solutions / arguments identified, in this sense, in the mandatory national

¹ Lector univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, e-mail: mihai.dunea@uaic.ro.

jurisprudence. The present material aims to prospect / resume, selectively, part of these latter aspects, on the side of which fertile doctrinal discussions can be shaped, either in order to clarify some problems, or in order to notice the existence of others. The importance of the criminal institution of plurality of offences, including the effects produced upon persons capable of being held criminally liable, legitimizes the deepening and clarifying approach regarding some theoretical and practical aspects specific to it, in order to optimize the regulations and to correct some regrettable slippages that appeared in the mA.tory jurisprudence of this area.

Key words: plurality of offences, perfectible criminal legislation, mA.tory jurisprudence that can be criticized.

Preliminarii

În materie juridică, conceptul de „pluralitate” este, probabil, unul dintre cele mai dinamice și versatile dintre conceptele întrebuițate în procesul de reglementare a relațiilor sociale. Fecunditatea sferei de cuprindere a noțiunii de „pluralitate” este probată de implicațiile particulare pe care le are aceasta în numeroase și eterogene ramuri de drept. Desigur că una dintre modalitățile de manifestare cele mai importante sub care mecanismele acestui concept se pot înfățișa în domeniul dreptului aparține sferei penale de referință. Acest impact aparte se datorează, în mare măsură, efectelor pe care le poate genera, sub aspectul intensității represiunii manifestate în procesul de tragere la răspundere penală, reținerea unei forme a pluralității de infracțiuni în sarcina unei persoane, prin comparație cu ipoteza sancționării penale a respectivului făptuitor (doar) pentru o formă a unității de infracțiune.

Desigur, fațetele sub care se înfățișează conceptul de „pluralitate” în domeniul dreptului penal nu se restrâng la analiza formelor de manifestare specifice pluralității de infracțiuni. Subiectul este vast, putând fi abordat, spre exemplu, (și) din prisma pluralității de infractori / făptuitori, ori din perspectiva manifestării pluralității faptice (pluralității aparente) în cadrul instituției unității de infracțiune etc. Cadrul de analiză prezent nu ne permite, însă, decât o abordare secvențială a implicațiilor noțiunii de *pluralitate* în sfera juridico-penală, iar opțiunea noastră se îndreaptă, la acest moment, către dimensiunea generoasă pe care o presupun parte dintre mecanismele pluralității de infracțiuni.

Reacția represivă mai intensă a societății, reprezentată de stat (prin organele sale specializate), față de o persoană ale cărei manifestări ilicite, din punct de vedere penal, se încadrează în sfera pluralității infracționale (iar nu în aceea a unității de infracțiune) este firească, în primul rând ca o reflecție a pericolozității sociale sporite pe care o implică, de regulă, săvârșirea unei pluralități de fapte penale, de către aceeași persoană, prin comparație cu ipoteza comiterii, de către aceasta, a unei infracțiuni unice.² De aici decurge, la fel de

² C-tin Mitrache, C. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, ed. a IV-a, Editura Universul Juridic, București, 2022, p. 328; F. Streteanu, Daniel Nițu, *Drept penal. Partea generală (curs universitar)*, Vol. II, Editura Universul Juridic, București, 2018, p. 86; M.I. Mărculescu-Michinici, M.

firesc, faptul că majoritatea formelor sub care este posibilă manifestarea pluralității infracționale se încadrează, din perspectiva naturii juridice, în domeniul cauzelor (stărilor) generale de agravare a răspunderii penale. Într-adevăr, ținând cont de prevederile legale exprese în materia regimului sancționator specific diverselor forme de pluralitate de infracțiuni reglementate de legislația penală română contemporană, este general admisă în doctrină aprecierea că acestea constituie cauze de agravare³, ceea ce în materia unității de infracțiune nu se poate afirma decât în considerarea unei singure forme (din șapte⁴) sub care se poate înfățișa aceasta, anume: infracțiunea continuată⁵. În susținerea acestei perspective constante a literaturii de specialitate, receptată ca atare în practica judiciară, sunt de invocat și dispoziții legale exprese, anume cele cuprinse în art. 79 alin. 2 Cod penal⁶.

Dunea, *Drept penal. Partea generală - curs teoretic în domeniul licențe (I)*, Editura Hamangiu, București, 2017, p. 774.

³ În acest sens, a se vedea, de exemplu: M.I. Michinici, M. Dunea – în T. Toader, M.I. Michinici, R. Răducanu, A. Crișu-Ciocintă, S. Rădulețu, M. Dunea, *Noul Cod penal. Comentarii pe articole*, Editura Hamangiu, București, 2014, p. 105. Unele nuanțe sunt evidențiate de către o parte a doctrinei, în valorificarea unor perspective particulare de abordare a regimului sancționator al anumitor forme de pluralitate de infracțiuni, poziții în lumina cărora se poate contura și o perspectivă diferită (respectiv aceea că parte din formele pluralității infracționale ar conduce, în fapt, la diminuarea / atenuarea răspunderii penale a infractorilor care au comis multiple fapte penale, în măsura în care nu se adoptă față de aceștia sistemul sancționator al cumulului aritmetic, ori un sistem sancționator care să conducă la rezultate și mai drastice decât cele implicate de cumularea aritmetică a sancțiunilor penale individuale aferente fiecăreia dintre infracțiunile comise). Aceste exerciții de logică juridică nu modifică însă aprecierea general acceptată (și susținută legislativ) potrivit căreia atât concursul de infracțiuni, cât și recidiva, respectiv pluralitatea intermediară de infracțiuni constituie cauze (stări) de agravare a răspunderii penale. Pentru dezvoltări în materie, a se vedea – F. Streteanu, *Concursul de infracțiuni*, Editura Lumina Lex, București, 1999, pp. 53, 54.

⁴ Avem în vedere cele trei categorii de infracțiuni convențional apreciate drept forme de manifestare ale unității naturale de infracțiune: infracțiunea simplă, infracțiunea continuă și (dincolo de controversele arhicunoscute) infracțiunea deviată; respectiv cele patru tipuri de infracțiuni general enunțate ca dând conținut conceptului de unitate legală de infracțiune, anume: infracțiunea continuată, infracțiunea complexă, infracțiunea de obicei și infracțiunea progresivă.

⁵ Potrivit art. 36 alin. 1 C. pen. se consacră natura juridică a infracțiunii continuate drept cauză (stare) legală și generală de agravare facultativă a răspunderii penale, prevăzându-se că: „Infracțiunea continuată se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită, al cărei maxim se poate majora cu cel mult 3 ani în cazul pedepsei închisorii, respectiv cu cel mult o treime în cazul pedepsei amenzii”. Atestarea acestei naturi juridice a infracțiunii continuate se realizează și prin dispozițiile cuprinse în art. 79 alin. 2 C. pen.

⁶ Codul penal al României este reprezentat de Legea nr. 286/2009, publicată în Monitorul Oficial nr. 510 din 2009 (în vigoare din 1 februarie 2014). Prevederile cuprinse în art. 79 alin. 2, cu denumirea marginală „Concursul între cauze de atenuare sau de agravare” dispun după cum urmează: „Dacă sunt incidente două sau mai multe dispoziții care au ca efect agravarea răspunderii penale, pedeapsa se stabilește prin aplicarea succesivă a dispozițiilor privitoare la circumstanțe agravante, infracțiune continuată, *concurș* sau *recidivă*” [s.n.-M.D.]. În finalul dispoziției legale este evidentă indicarea concursului de infracțiuni și a recidivei, instituții având natura juridică de forme ale pluralității de infracțiuni (deși acestea nu sunt singurele instituții care prezintă această natură juridică). Există opinia că, deși textul legal precitat nu face referire expresă și la instituția pluralității intermediare de infracțiuni, aceasta este implicit avută în vedere de către legiuitor cu titlu de cauză

Este însă de subliniat – și cu această ocazie – că formele de manifestare sub care este posibil a se înfățișa pluralitatea de fapte penale nu se reduc doar la concursul de infracțiuni, recidivă și pluralitatea intermediară de infracțiuni. Acestea reprezintă forme expres reglementate de către legiuitor, atât din punct de vedere al denumirii, cât și al condițiilor de existență și al regimului sancționator specific aplicabil.⁷ Alături de acestea se mai configurează și alte forme, denumite de către o parte a doctrinei: *pluralitate sui-generis* de infracțiuni (incidentă în cazul infractorilor minori – cel puțin la data comiterii celei dintâi infracțiuni – ca formă postcondamnatorie / posibil și postexecutorie de pluralitate infracțională, prin raportare la o primă infracțiune pentru care s-a aplicat definitiv o măsură educativă⁸), respectiv: *pluralitate nenumită* de infracțiuni (existentă în ipoteza în care, după executarea / considerarea ca executată a unei pedepse anterioare, dar anterior reabilitării / împlinirii termenului de reabilitare, fostul condamnat săvârșește o nouă infracțiune, fără a fi însă întrunite condițiile recidivei postexecutorii⁹).

Realitatea existenței acestor forme specifice sub care se poate manifesta, de asemenea, pluralitatea de infracțiuni, nu este cu nimic știrbită de împrejurarea că legiuitorul nu le conferă o denumire expresă ori o reglementare prin care să le consacre formal condițiile de existență / reținere. În plus, se poate afirma chiar că

(stare) generală de agravare a răspunderii penale, din moment ce, potrivit dispozițiilor cuprinse în art. 44 alin. 2 C. pen., în sancționare, aceasta împrumută (ca regulă) regimul sancționator specific concursului de infracțiuni, la care legiuitorul face referire expresă în art. 79 alin. 2 C. pen.

⁷ A se vedea, în acest sens, dispozițiile cuprinse în Codul penal la articolele 38-45 (raportat la ipoteza standardului de subiect activ al infracțiunii: persoana fizică majoră), dar și acelea inserate în cuprinsul art. 128 și 129 alin. 1 (pentru situația infractorilor minori), respectiv al art. 146 și 147 (raportat la infractorul – persoană juridică).

⁸ Astfel, regimul sancționator specific infractorilor minori, care presupune diferențierea în sancționare față de situația infractorilor majori, prin aplicare de sancțiuni penale specifice – măsurile educative, iar nu de pedepse (potrivit dispozițiilor cuprinse în art. 114 C. pen.), face imposibilă în cazul acestora îndeplinirea condițiilor de existență ale recidivei sau pluralității intermediare de infracțiuni (care solicită o primă condamnare la o *pedeapsă* – potrivit prevederilor din art. 41, respectiv 44 C. pen.), în ipoteza săvârșirii unei noi infracțiuni după aplicarea măsurii educative pentru o infracțiune anterioară, definitiv judecată (fie înainte de executarea / considerarea ca executată a măsurii educative respective, fie chiar și după respectivul moment). Fără doar și poate, însă, această ipoteză evidențiază, pentru infractorul respectiv, manifestarea unei pluralități infracționale, iar nu a unei unități de infracțiune. Cum această formă specifică de pluralitate infracțională nu se poate încadra în niciuna dintre cele expres reglementate ca denumire și condiții de existență de către legiuitor, ea este identificată în (parte din) doctrina penală sub denumirea de *pluralitate sui-generis* de infracțiuni. În acest sens a se vedea: M.I. Mărculescu-Michinici, M. Dunea, *op. cit.*, p. 776-778.

⁹ Situația desemnează o formă de pluralitate de infracțiuni similară pluralității intermediare, cu diferența că aceasta din urmă se naște în condițiile comiterii unei noi infracțiuni fără a se verifica o recidivă postcondamnatorie (noua infracțiune este comisă înainte de executarea / considerarea ca executată a pedepsei anterior definitiv aplicate), în timp ce pluralitatea nenumită desemnează comiterea unei noi infracțiuni fără a se verifica o recidivă postexecutorie. În acest sens, a se vedea: M.I. Mărculescu-Michinici, M. Dunea: *op. cit.*, pp. 778, 779. Noțiunea de *pluralitate nenumită de infracțiuni* este utilizată în parte a doctrinei și într-un sens care cumulează sensul ante-indicat al conceptului precum și ipotezele descrise anterior sub denumirea de *pluralitate sui-generis* de infracțiuni – în acest sens: F. Streteanu, D. Nițu: *op. cit.*, p. 87.

legiuitorul nu le ignoră în mod complet, putându-se identifica unele dispoziții penale generale care le reglementează, direct sau indirect, cel puțin sub aspectul efectelor produse în urma manifestării lor (așadar, din punct de vedere al regimului sancționator).¹⁰

Din nefericire (după cum vom indica în continuare [și] pe parcursul prezentului articol), uneori însăși existența acestor forme posibile de manifestare a pluralității de infracțiuni este ignorată, cu efecte dintre cele mai grave apte a se produce în materie juridico-penală (sens în care subliniem, încă odată, importanța recunoașterii existenței lor, separat de împrejurarea că legea nu le denumește expres / nu consacră o reglementare formală condițiilor lor de existență!).

În coerența reglementărilor privind pluralitatea de infracțiuni se strecoară, însă, uneori - sincope / fracturi logice, care pot conduce la soluții necorelate, ori chiar absurde. Asemenea derapaje pot fi uneori imputate legiuitorului, alții sunt rezultatul impactului produs de soluțiile jurisprudenței naționale obligatorii. În articolul de față ne propunem să le (re)trecem în revistă pe unele dintre ele, în speranța că sesizări suficiente provenind din partea literaturii de specialitate se vor acumula, la un moment dat, într-o masă critică suficientă pentru a motiva / sensibiliza legiuitorul să intervină, adoptând o atitudine activă de asanare a legislației în vederea acoperirii acestor „scăpări”, pentru o firească revenire la normalitate...

Astfel, în rândurile ce urmează, vom adresa, pe scurt, de o manieră critică, următoarele chestiuni pe care le apreciem a reprezenta probleme actuale legate de pluralitatea de infracțiuni:

- eterogenitatea sancționării stării de recidivă postcondamnatorie după cum infractorul recidivist este o persoană fizică ori o persoană juridică;
- eterogenitatea priorității în sancționare a formelor cumulate de pluralitate de infracțiuni reprezentate de concurs și recidivă, atunci când apare un concurs de infracțiuni în stare de recidivă postcondamnatorie sau (după caz) postexecutorie (în general, precum și cu aplecare asupra ipotezei speciale privind eterogenitatea soluțiilor prin raportare – din nou – la perspectiva infractorilor persoane fizice, respectiv a persoanelor juridice);
- absurditatea unor dispoziții legale în materie de sancționare a persoanei juridice pentru unele infracțiuni, prevederi prin a căror corelare se ajunge la manifestarea recidivei drept *cauză de atenuare* (!) a răspunderii penale;
- caracterul controversat / controversabil al unor ipoteze de coexistență a unui concurs de infracțiuni, cu forme eterogene de vinovăție, în primul termen al unei (discutabile) stări de recidivă;

¹⁰ În acest sens, a se vedea – pentru pluralitatea *sui-generis* de infracțiuni, dispozițiile cuprinse în Codul penal la art. ...; pentru *pluralitatea nenumită* de infracțiuni, putem invoca dispoziția de la art. 74 alin. 1 lit. e) C. pen., care, în materia criteriilor generale de individualizare a pedepsei (a răspunderii penale), indică (printre altele) și criteriul reprezentat de „*natura și frecvența infracțiunilor care constituie antecedente penale ale infractorului*”, în cadrul căruia se poate considera efectuată referirea implicită și la instituția pluralității nenumite de infracțiuni.

- criticabila soluție obligatorie impusă de instanța supremă printr-o decizie pronunțată în soluționarea unui recurs în interesul legii (Decizia RIL nr. 7/2020 a ÎCCJ) în ipoteza sancționării unor situații în care s-ar cumula concursul de infracțiuni și starea de pluralitate intermediară de infracțiuni;
- criticabila soluție obligatorie impusă de către Curtea Constituțională a României (prin Decizia nr. 601/2018) în materia sancționării unui infractor major care comite o nouă infracțiune (pentru care este sancționat cu pedeapsa închisorii) după o alta, săvârșită în timpul minorității (pentru care a fost sancționat cu măsură educativă privativă de libertate), din perspectiva existenței unei pluralități *sui-generis* de infracțiuni – soluție care conduce, în anumite situații, la stimularea / încurajarea la comiterea unei noi infracțiuni, în speranța că infractorul va obține o situație juridică mai favorabilă decât aceea în care se află deja...

Problema eterogenității soluțiilor privind sancționarea stării de recidivă postcondamnatorie după cum infractorul recidivist este o persoană fizică ori o persoană juridică

Regula actuală în materia sancționării recidivei postcondamnatorii în legislația penală din România este reprezentată de sistemul cumulului aritmetic: pedeapsa stabilită pentru noua infracțiune și pedeapsa definitiv aplicată pentru infracțiunea anterioară, sau - după caz - restul rămas de executat din această pedeapsă la momentul comiterii noii infracțiuni se cumulează (se adaugă una alteia), condamnatul urmând a executa rezultanta astfel obținută. În acest sens se dispune atât în materie de sancționare a recidivei în care se găsește un infractor persoană fizică (art. 43 alin. 1-3 C. pen.), cât și în ipoteza în care infractorul recidivist ar fi o persoană juridică (art. 146 alin. 3 C. pen.).¹¹

Diferența o reprezintă limitele de pedeapsă prevăzută de lege (pedeapsa abstractă) între care urmează a se stabili pedeapsa concretă pentru infracțiunea comisă în stare de recidivă postcondamnatorie. Astfel, în ipoteza persoanei fizice, acestea sunt limitele obișnuite ale respectivei pedepse prevăzute de lege pentru infracțiunea nou comisă (practic: la momentul stabilirii pedepsei pentru infracțiunea comisă în stare de recidivă, instanța ar trebui cumva să ignore starea de recidivă existentă, pentru a nu agrava de două ori răspunderea penală a infractorului pe același motiv; valorificarea existenței stării de recidivă postcondamnatorie urmează a interveni, în această ipoteză, abia ulterior stabilirii pedepsei pentru infracțiunea comisă în stare de recidivă, în momentul etapei secunde de sancționare, atunci când instanța, adăunând pedepsele celor doi termeni ai recidivei, determină pedeapsa rezultantă – procedeu în care rolul său este minim: efectuarea unei operațiuni matematice de adunare). Aceasta, spre deosebire de

¹¹ Acest sistem, dintr-o anumită perspectivă, ar reprezenta consecința firească a comiterii unei pluralități de infracțiuni, fără a marca o veritabilă agravare a răspunderii penale (care ar semnifica doar o reacție represivă mai intensă decât cea bazată pe simpla adăunare a unor pedepse stabilite separat pentru două infracțiuni succesive – spre exemplu, un spor peste suma celor două pedepse).

Considerații critice referitoare la unele reglementări și soluții ale jurisprudenței naționale

ipoteza apariției unei noi infracțiuni în stare de recidivă postexecutorie, unde valorificarea existenței stării de recidivă apare din start, existând doar o singură etapă de sancționare – stabilirea pedepsei individuale aferentă infracțiunii nou comise, între limitele majorate cu jumătate ale pedepsei prevăzute de lege pentru aceasta (art. 43 alin. 5 C. pen.).¹²

Spre deosebire de această soluție, în cazul persoanei juridice, atât în caz de recidivă postcondamnatorie, cât și de recidivă postexecutorie, sancționarea se realizează prin parcurgerea cu prioritate a etapei de majorare a limitelor pedepsei (amenzii) prevăzute de lege pentru infracțiunea comisă în stare de recidivă (art. 146 alin. 2 C. pen.)¹³, abia ulterior trecându-se (doar) în cazul recidivei postcondamnatorii, la adăugarea pedepsei concrete astfel stabilite pentru noua infracțiune cu pedeapsa stabilită prin hotărâre definitivă pentru infracțiunea din primul termen al recidivei / cu restul rămas de executat din această pedeapsă la momentul comiterii noii infracțiuni. Așadar, în această ipoteză, sistemul cumulului aritmetic este prevăzut doar ulterior unei prealabile majorări a pedepsei abstracte incidente pentru infracțiunea comisă în stare de recidivă (ceea ce evidențiază o veritabilă cauză de agravare a răspunderii penale, din toate perspectivele de abordare).

În opinia noastră, această neomogenitate în sancționarea recidivei postcondamnatorii, după cum subiectul activ al infracțiunilor comise este o persoană fizică (regim mai blând de sancționare) sau o persoană juridică (regim mai sever de sancționare) nu este justificată (ba este chiar discriminatorie, prin urmare: criticabilă). Împrejurarea că în cazul persoanei juridice este vorba despre pedeapsă pecuniară, pe când, în cazul persoanei fizice este, cel mai adesea (dar nu în mod necesar¹⁴) vorba despre o pedeapsă privativă de libertate, nu credem că

¹² Din perspectiva logică anterior configurată de o parte a doctrinei, doar sistemul sancționator aferent recidivei postexecutorii ar reprezenta, în cazul persoanei fizice, manifestarea unei veritabile cauze de agravare a răspunderii penale, conducând la depășirea reacției represive prin simplu cumul aritmetic (astfel, pedeapsa anterioară a fost deja executată / considerată ca executată, iar noua pedeapsă se va stabili între limite superioare celor prevăzute de lege în mod normal pentru infracțiunea comisă).

¹³ În cazul persoanei juridice, dispoziția din art. 146 alin. 2 C. pen. (“În caz de recidivă, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru noua infracțiune se majorează cu jumătate, fără a depăși maximul general al pedepsei amenzii”) este incidentă atât în raport de recidiva postcondamnatorie, cât și de recidiva postexecutorie, din moment ce prevederea legală nu face nicio precizare limitativă, referindu-se generic la reținerea stării de recidivă, de orice fel ar fi aceasta (*ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*). Abia norma cuprinsă în art. 146 alin. 3 C. pen. vizează, limitativ, doar ipoteza recidivei postcondamnatorii, din moment ce dispune că: “Dacă amenda anterioară nu a fost executată, în tot sau în parte, amenda stabilită pentru noua infracțiune, potrivit alin. (2), se adaugă la pedeapsa anterioară sau la restul rămas neexecutat din aceasta”. De menționat că exprimarea legiuitorului din art. 146 alin. 2 C. pen. nu este cu totul în afară de critică, din moment ce fracția de majorare cu jumătate a limitelor pedepsei abstracte a amenzii prevăzute de lege pentru persoana juridică care a comis infracțiunea în stare de recidivă nu vizează direct și propriu-zis limitele speciale ale pedepsei amenzii, ci doar o componentă care stă la baza determinării acestora, anume: limitele speciale ale numărului de zile-amendă (nu și limitele valorii la care se poate aprecia o zi-amendă, care sunt doar limite generale, conform art. 137 C. pen.).

¹⁴ Deși adeseori nu este cazul, pedeapsa concretă pentru infracțiunea comisă în stare de recidivă ar putea fi și în cazul infractorilor persoane fizice – pedeapsa cu amenda. Condiția de gravitate a

este de natură a contrazice perspectiva potrivit căreia, din imperativul unui principiu al simetriei (și non-discriminării), sancționarea persoanei fizice și a celei juridice în caz de recidivă (postcondamnatorie) ar trebui să se realizeze după un sistem comun, iar nu divergent. În viziunea noastră, legiuitorul ar trebui să valorifice recidiva postcondamnatorie și în cazul persoanelor fizice cu titlu de veritabilă cauză de agravare a răspunderii penale, reglementând obligativitatea sporirii limitelor pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea comisă în stare de recidivă postcondamnatorie (eventual cu o fracție mai redusă decât aceea incidentă în caz de recidivă postexecutorie), similar manierei în care se procedează în cazul persoanelor juridice.

Problema eterogenității soluțiilor privind ordinea de prioritate în sancționare atunci când se comit mai multe infracțiuni concurente în stare de recidivă postcondamnatorie, respectiv postexecutorie (ținând cont și de identitatea subiectului activ: persoană fizică ori juridică)

Legea penală generală actuală a operat o inovație în materia sancționării persoanei care prin activitatea sa infracțională cumulează cele două forme de manifestare ale pluralității de infracțiuni reprezentate de starea de recidivă postcondamnatorie și concursul de infracțiuni (în ipoteza săvârșirii mai multor infracțiuni concurente în stare de recidivă postcondamnatorie)¹⁵, dar numai pentru ipoteza în care subiectul activ este o persoană fizică. Astfel, prin dispoziția expresă cuprinsă în art. 43 alin. 2 C. pen.¹⁶, se impune prioritatea în sancționare a concursului de infracțiuni, urmând ca abia ulterior pedeapsa rezultantă astfel stabilită să fie cumulată aritmetic cu pedeapsa din primul termen al recidivei postcondamnatorii, ori cu restul rămas de executat din aceasta la data săvârșirii primei infracțiuni concurente din termenul secund al respectivei recidive.

termenului secund al recidivei vizează pedeapsa prevăzută de lege (abstractă) pentru infracțiunea nou comisă (să fie închisoarea de 1 an sau mai mare), iar nu pedeapsa concretă. Astfel, în cazul comiterii în stare de recidivă a unei infracțiuni precum este furtul, sancționată alternativ, fie cu închisoare (cu maxim de 1 an sau mai mare), fie cu amendă, condiția privind existența stării de recidivă se realizează în abstract, prin raportare la maximul special al pedepsei prevăzute pentru sancțiunea alternativă mai severă, fără a interesa pedeapsa concret stabilită, care poate fi (teoretic) chiar pedeapsa alternativă mai puțin drastică – amenda.

¹⁵ M.I.Michinici, M. Dunea – în T. Toader, *op. cit.*, p. 112; F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, pp. 159-162.

¹⁶ Textul de lege indicat stipulează: „Când înainte ca pedeapsa anterioară să fi fost executată sau considerată ca executată sunt săvârșite mai multe infracțiuni concurente, dintre care cel puțin una se află în stare de recidivă, pedepsele stabilite se contopesc potrivit dispozițiilor referitoare la concursul de infracțiuni, iar pedeapsa rezultată se adaugă la pedeapsa anterioară neexecutată ori la restul rămas neexecutat din aceasta”. Apreciem că, dincolo de soluția legislativă discutabilă pe fond pe care o cuprinde, norma este criticabilă și sub aspectul formulării, deoarece face referire, într-o primă etapă, la *contopirea* pedepselor potrivit dispozițiilor de la concursul de infracțiuni. Or, în materia regimurilor de sancționare incidente pentru concursul de infracțiuni, este general acceptat în doctrină că noțiunea de *contopire* face referire (doar) la sistemul cumulului juridic de pedeapsă, care nu este singurul sistem de sancționare reglementat de legiuitorul român actual (conform art. 39 C. pen.) în materia concursului de infracțiuni...

În perioada de activitate a fostului Cod penal, în lipsa unei dispoziții exprese în materie, opinia majoritară a doctrinei (însușită în practică) era cea care soluționa, din contra, cu prioritate starea de recidivă postcondamnatorie (respectiv – dacă era cazul în raport de unele dintre infracțiunile concurente nou comise – starea de pluralitate intermediară), ajungându-se la o serie de pedepse rezultante parțiale față de care, ulterior, se aplicau regulile sancționatorii atrase de existența concursului de infracțiuni. Procedul era apreciat drept firesc / natural din mai multe motive, inclusiv cronologia apariției formelor de pluralitate de infracțiuni suprapuse (întâi conturându-se fie recidiva postcondamnatorie, fie pluralitatea intermediară, prin săvârșirea primei infracțiuni dintre cele concurente, ulterior unei condamnări definitive), cât și evitarea atragerii în aplicarea regimului sancționator specific recidivei postcondamnatorii a unor infracțiuni care nu întruneau, de fapt, condițiile impuse pentru existența termenului secund al stării de recidivă (care se rețineau în pluralitate intermediară de infracțiuni raportat la primul termen); în plus, sistemul astfel configurat asigura unitatea de tratament în stabilirea ordinii de prioritate a sancționării concursului de infracțiuni comis în stare de recidivă, indiferent de tipul recidivei: postcondamnatorie sau postexecutorie.

Din diverse motive (inclusiv acela că prin acordarea priorității în sancționare stării de recidivă, iar nu concursului de infracțiuni, era posibilă atingerea unei pedepse rezultante finale mai grave, în sarcina infractorului, decât în ipoteza în care ordinea priorităților în sancționare ar fi inversă)¹⁷, legiuitorul penal actual

¹⁷ Potrivit Expunerii de motive a noului Cod penal (Legea nr. 286/2009), în legătură cu soluția legislativă atinsă prin dispozițiile art. 43 alin. 2 C. pen. s-a precizat că „Pentru ipoteza în care termenul al doilea al recidivei este alcătuit dintr-un concurs de infracțiuni, a fost stabilit un algoritm de aplicare a pedepsei diferit de cel existent astăzi, aplicându-se mai întâi dispozițiile referitoare la concurs și apoi cele incidente în cazul recidivei. Acest tratament este aplicabil chiar dacă numai una dintre infracțiunile concurente se află în stare de recidivă, restul fiind în pluralitate intermediară, deoarece calitatea de recidivist trebuie să atragă tratamentul specific acestei forme de pluralitate. În același timp, tratamentul sancționator propus este mai puțin sever decât cel care ar rezulta din aplicarea mai întâi a dispozițiilor privind recidiva sau pluralitatea intermediară pentru fiecare infracțiune în parte și apoi regulile referitoare la concursul de infracțiuni” - Expunerea de motive a proiectului noului Cod penal, pct. 2.11 – pag. 14, document consultat în format electronic – online, la adresa de internet: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi99fjpt4b9AhVDDOwKHVuhCb4QFnoECBIQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.avocanet.ro%2Farticles%2Fdownload%2F27594dd98162e6a0f16f508136c53140&usq=AOvVaw38cCJMPEM5_Mmqi_o8nFI0 . În opinia noastră, rațiunea soluției nu este una profund juridică, fiind – în plus – în opoziție cu motivarea criminologică a rațiunii pentru care recidiva (inclusiv cea postcondamnatorie) reprezintă o cauză de agravare a răspunderii penale. Dacă pericolozitatea infractorului este sporită prin reiterarea comportamentului infracțional (de o anumită gravitate) intenționat (sau praeterintenționat), ulterior rămânerii definitive a unei hotărâri de condamnare pentru o infracțiune anterioară (de o anumită gravitate), de asemenea comisă cu intenție ori cu intenție depășită, cu atât mai mult cu cât reiterarea este repetată (concurs de infracțiuni), se justifică în mod logic un sistem sancționator care să marcheze un stadiu sporit de represivitate etatică; configurarea unei sancțiuni penale rezultante mai drastice este chiar de esența regimului sancționator al recidivei, astfel încât o modificare a naturii / firescului în această materie, pe motiv că respectiva sancțiune ar ajunge să fie (tocmai!) una drastică, ne apare a nu caracteriza cea mai

a renunțat la acest sistem firesc / natural de sancționare a situației ante-indicate, în care concursul de infracțiuni se suprapune peste recidiva postcondamnatorie.

Pe de altă parte, în materia sancționării infractorului (persoană fizică) care comite un concurs de infracțiuni în stare de recidivă postexecutorie, nu s-a mai impus o asemenea soluție legislativă expresă. Dispozițiile incidente (art. 43 alin. 5 C. pen.) nu reiau / adaptează o soluție similară celei prevăzute în art. 43 alin. 2 C. pen. În contextul controversabil al valorii ce poate fi acordată tăcerii legiuitorului (în sensul de a determina dacă suntem în prezența unei omisiuni intenționate ori a unei „scăpări” ce ar trebui acoperită prin invocarea principiului simetriei și a identității de rațiune) ne pronunțăm ferm (și cu această ocazie¹⁸) în sensul interpretării omisiunii legiuitorului ca fiind una intenționată. Este clar, din rațiuni obiective, că legiuitorul, atunci când a dorit a impune un sistem de sancționare care contrazice firescul lucrurilor, a dispus expres în acest sens, iar pentru ipotezele în care o asemenea prevedere legală lipsește, reiese că a revenit la un sistem sancționator natural.

Rațiunile obiective pe care le avem în vedere țin de maniera particulară de sancționare aferentă unei infracțiuni comise în stare de recidivă postexecutorie (majorarea cu jumătate a limitelor speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea comisă – art. 43 alin. 5 C. pen.), comparativ cu tipul regimului sancționator incident în cazul recidivei postcondamnatorii (cumulul aritmetic al pedepsei stabilite pentru infracțiunea nou comisă – în stare de recidivă – și pedeapsa / restul rămas de executat din pedeapsa primului termen al recidivei). În primul caz, agravarea se produce în planul abstract de referință, prin majorarea limitelor speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită, limite majorate între care se va stabili apoi pedeapsa concretă; reiese că la momentul individualizării pedepsei pentru infracțiunea comisă în stare de recidivă instanța ține cont de existența stării de recidivă, cu titlu de cauză de agravare a răspunderii penale.¹⁹

În celălalt caz, dimpotrivă, se cumulează aritmetic două pedepse stabilite, fiecare în parte, în urma unui proces de individualizare care a ignorat existența stării de recidivă (pentru a nu ajunge să se agraveze de două ori răspunderea penală a infractorului pe același motiv: faptul că este recidivist). În această ultimă ipoteză, agravarea (improprie – dintr-o anumită perspectivă...) decurge ca un efect automat al sistemului cumulului aritmetic dintre cele două pedepse concrete deja individualizate (de principiu) între limitele speciale (nemajorate) ale pedepsei prevăzute de lege pentru fiecare dintre ele (sau – eventual – între limite derivate din acestea, dar pe baza unui alt motiv decât reținerea stării de recidivă).

Or, în cazul concursului de infracțiuni, aplicarea regulilor sancționatorii specifice acestei forme a pluralității de infracțiuni conduce la stabilirea unei

coerentă abordare criminologică în domeniul stabilirii regimului sancționator aplicabil infractorilor recidiviști (mai ales a celor care comit multiple infracțiuni, concurente, în stare de recidivă)...!

¹⁸ Pentru aprecieri anterioare a se vedea: M.I. Michinici, M. Dunea – în T. Toader, *op. cit.*, p. 113; M.I. Mărculescu-Michinici, M. Dunea, *op. cit.*, pp. 816, 817.

¹⁹ În același sens, C-tin. Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, pp. 366, 367.

pedepse concrete (individualizate efectiv) ca pedeapsă rezultantă. Este așadar obiectiv imposibil ca, ulterior unei eventuale priorități acordate sancționării corespunzătoare regulilor de la concursul de infracțiuni (care generează o pedeapsă concretă rezultantă) să se mai poată da efect, ulterior, regimului sancționator al recidivei postexecutorii, care impune o agravare în planul abstract: majorare limitelor pedepselor prevăzute de lege pentru infracțiunile concurente comise în termenul al II-lea al recidivei postexecutorii! Singura soluție viabilă este aceea impusă de modul natural de sancționare a unui concurs de infracțiuni săvârșit în stare de recidivă: acordarea priorității în sancționare recidivei (postexecutorii), iar abia ulterior aplicarea regulilor de sancționare specifice concursului de infracțiuni, prin utilizarea pedepselor concrete stabilite între limitele deja majorate (pe motiv de recidivă) ale pedepselor prevăzute de lege pentru infracțiunile concurente comise în stare de recidivă (postexecutorie).²⁰

Prin urmare, este de observat că soluția legislativă curentă în materie de sancționare a unei persoane fizice pentru un concurs de infracțiuni comis în stare de recidivă diferă (în mod criticabil) după cum recidiva în cauză este una postcondamnatorie sau una postexecutorie. Desigur, o asemenea rezolvare nu ne apare (din multiple motive) ca fiind una dezirabilă.

De altfel, ridicolul soluției devine și mai evident în cazul comiterii unor infracțiuni concurente în stare de dublă recidivă (atât postexecutorie cât și postcondamnatorie), situație în care ordinea operațiilor în sancționare pendulează astfel:

- aplicarea regimului sancționator al recidivei postexecutorii pentru fiecare infracțiune concurentă care întrunește condițiile reținerii sale drept termen secund al recidivei;
- aplicarea sistemului sancționator al concursului de infracțiuni între pedepsele individual stabilite astfel, pentru identificarea unei pedepse rezultante care valorifică starea de recidivă postexecutorie, dar nu și pe cea de recidivă postcondamnatorie în care s-au comis infracțiunile concurente (etapă în care sunt incluse toate pedepsele stabilite pentru infracțiunile concurente, inclusiv eventualele pedepse concrete aferente unor infracțiuni care nu întrunesc condițiile reținerii drept termen secund al recidivei postexecutorii);
- în final revenirea la sistemul sancționator al recidivei – de data aceasta: al recidivei postcondamnatorii – prin cumulul aritmetic dintre pedeapsa rezultantă a concursului (stabilită în etapa anterioară) și pedeapsa / restul de pedeapsă rămas de executat din primul termen al recidivei...

Apreciem că acest veritabil joc de ping-pong sancționator, astfel cum a fost ilustrat, este în suficientă măsură edificator pentru caracterul criticabil al soluției legislative curente (eterogene) în materie de sancționare a concursului de infracțiuni comis în stare de recidivă (după caz: postcondamnatorie ori postexecutorie), pentru a fundamenta propunerea *de lege ferenda* de a reveni la o

²⁰ În același sens: F. Streteanu, D. Nițu: *op. cit.*, p. 173.

soluție sancționatorie comună, unică (și naturală / firească) în toate ipotezele de comitere a unui concurs de infracțiuni în stare de recidivă!

La cele ante-indicate mai adăugăm doar mențiunea că în cazul persoanei juridice care comite un concurs de infracțiuni în stare de recidivă (fie acesta postcondamnatorie, fie postexecutorie), situația este diferită, sancționându-se întotdeauna cu prioritate recidiva, iar abia apoi dându-se efect sancționării concursului de infracțiuni (cum este și normal). Astfel, ca efect al dispozițiilor (anterior invocate) cuprinse în art. 146 alin. 2 și 3 C. pen., sistemul sancționator la recidivei în cazul persoanei juridice presupune în toate cazurile majorarea limitelor speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea comisă în stare de recidivă – similar manierei de sancționare incidentă în cazul persoanei fizice doar pentru ipoteza recidivei postexecutorii. Din motivele deja invocate în această ultimă ipoteză, dacă o persoană juridică săvârșește mai multe infracțiuni, concurente, în stare de recidivă, indiferent dacă aceasta ar fi una post-condamnatorie sau una postexecutorie, recidiva va avea prioritate în sancționare față de concursul de infracțiuni²¹, niciun alt sistem nefiind obiectiv posibil!

Această împrejurare potențează caracterul izolat și nefiresc al soluției normative impuse de dispozițiile art. 43 alin. 2 C. pen., sens în care milităm pentru unificarea ordinii de prioritate sancționatorie în caz de concurs de infracțiuni comis în stare de recidivă, indiferent de tipul recidivei (post-condamnatorie ori postexecutorie) sau de identitatea subiectului activ (persoană fizică ori persoană juridică), în sensul de a se conferi în toate situațiile prioritate sancționatorie recidivei, urmând abia apoi a se soluționa și concursul de infracțiuni, așa cum ordinea naturală a lucrurilor o impune!

Problema absurdității unor dispoziții legale în materie de sancționare a persoanei juridice pentru unele infracțiuni prin a căror corelare se ajunge la existența unor maxime speciale superioare maximului general al pedepsei amenzii, precum și la manifestarea recidivei, uneori, drept cauză de atenuare a răspunderii penale pentru persoana juridică

Chestiunea pe care o vom (re)aminti la acest punct s-a aflat constant în atenția noastră²² încă de la momentul apariției sale în legislația autohtonă, ca efect al completării Codului penal prin O.U.G. nr. 18/2016²³; problema a fost în mai multe rânduri semnalizată legiuitorului de către doctrină, din păcate (până la acest moment) fără nicio reacție sau speranță de reacție viitoare.

²¹ A se vedea și: C-tin. Mitrache, C. Mitrache, *op. cit.*, p. 374.

²² M. Dunea, *Observații referitoare la impactul produs asupra unor instituții generale ale dreptului penal de modificările apportate prin OUG nr. 18/2016*, în *Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Seria Științe Juridice*, tomul LXII, nr. 1/2016, pp. 63-100; articolul poate fi consultat și online, în format electronic, la adresa de internet (accesată la data de 9 feb. 2023): <http://pub.law.uaic.ro/ro/volume-publicate/2016/anale-uaic-tomul-lxii-stiine-juridice-2016-nr.-i/tiinte-penale/M.-dunea-observaii-referitoare-la-impactul-produs>

²³ M. Of. nr. 389 din 23.05.2016.

Considerații critice referitoare la unele reglementări și soluții ale jurisprudenței naționale

Prin dispozițiile acestui act normativ, într-o extrem de discutabilă aplicare a regulii *specialia generalibus derogant* (care în opinia noastră nu ar trebui să poată știrbi caracterul axiologic al unor principii fundamentale ale dreptului penal – așa cum este principiul legalității sancțiunilor), s-au creat, în sancționarea unor infracțiuni determinate (Nerespectarea regimului materialelor nucleare sau al altor materii radioactive – art. 345 C. pen.; Infectarea apei – art. 356 C. pen.), unele excepții de la prevederile cuprinse în art. 137 alin. 2 C. pen. – referitoare la limitele generale ale pedepsei amenzii incidentă pentru infractorii persoane juridice. Concret, prin majorarea excepțională a valorilor speciale între care poate fi evaluată o zi-amendă pentru persoana juridică (de la 500 la 25000 lei), în cazul anumitor infracțiuni, prin derogare de la limitele generale ale acestor valori (100-5000 lei), legiuitorul a ajuns să consacre maxime speciale ale pedepsei amenzii pentru persoana juridică superioare maximului general²⁴.

Dincolo de caracterul profund neortodox, sub aspect teoretic, al acestei soluții normative (fiind aberant a accepta posibilitatea existenței unui maxim special de pedeapsă superior maximului general al aceleiași categorii de sancțiune penală – ceea ce încalcă legalitatea incriminării sub aspectul prevederii cuprinse în art. 2 alin. 3 C. pen.²⁵), se adaugă o limită logică suplimentară, prin corelare cu instituția pluralității de infracțiuni manifestată sub forma recidivei.

Astfel, după cum am indicat și anterior, în cazul recidivei, persoanei juridice urmează a i se majora limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea comisă în termenul secund al recidivei (art. 146 alin. 2 C. pen.), cu precizarea legală expresă (considerată inițial drept inutilă – redundantă, dată fiind dispoziția cuprinsă în art. 2 alin. 3 C. pen.²⁶) că astfel nu se poate ajunge la depășirea maximului general al pedepsei amenzii incidente pentru persoana juridică. Cum prin dispozițiile actuale cuprinse în art. 345 alin. 6 și art. 356 alin. 3 C. pen. se stipulează expres că se realizează o excepție de la prevederile din art. 137 alin. 2 C. pen., fără a se menționa însă că excepția vizează, deopotrivă, și

²⁴ Maximul general al pedepsei amenzii pentru persoana juridică este, potrivit calculelor bazate pe dispozițiile art. 137 alin. 2 C. pen., de 3 milioane de lei. În sancționarea celor două infracțiuni preindicate, raportat inclusiv la forme agravate ale acestora, prin aplicarea dispozițiilor derogatorii cuprinse în art. 345 alin. 6 și 356 alin. 3 C. pen. se stabilesc maxime speciale ale aceleiași categorii de pedeapsă care depășesc de două-trei ori (sau chiar mai mult) respectivul maxim general (de exemplu: 6.000.000 lei, 7.500.000 sau 10.500.000 lei)!

²⁵ Dispoziția la care facem referire împiedică, cu titlu de principiu fundamental de drept penal, a se stabili și aplica pedepse superioare maximului general aferent respectivelor sancțiuni penale. În această lumină, existența unui maxim special superior maximului general al unei anumite categorii de pedeapsă apare ca o construcție contra naturii; o asemenea construcție legislativă anihilează însăși esența conceptului de "limite generale" de pedeapsă...

²⁶ De altfel, însăși dispoziția din art. 2 alin. 3 C. pen. a fost inițial apreciată de o parte a doctrinei drept inutilă, tocmai pentru că prin definiție, limitele generale ale unei categorii de sancțiuni NU pot fi niciodată depășite, nici prin limite speciale inferioare / superioare acestora, nici în urma individualizării judiciare, prin pedepse concrete stabilite / aplicate în afara lor – în acest sens, a se vedea: G. Antoniu, *Comentariu la art. 2 C. pen.*, în G. Antoniu (coord.), *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. I (art. 1-52), Editura Universul Juridic, București, 2010, pp. 37, 38; George Antoniu, *Comentariu la art. 2 C. pen.*, în G. Antoniu, T. Toader (coord.), *Explicațiile noului Cod penal*, vol. I (art. 1-52), Editura Universul Juridic, București, 2015, pp. 51, 52.

prevederile din art. 146 alin. 2 C. pen., se ajunge la o situație absurdă: *dacă o persoană juridică care nu acționează în stare de recidivă comite respectivele infracțiuni, amenda penală i se poate stabili până la un maxim special superior maximului general; în schimb, dacă aceeași persoană juridică săvârșește aceeași infracțiune în stare de recidivă, limitele speciale (cu maximul special deja superior celui general) trebuie majorate, dar fără ca astfel maximul special să depășească maximul general... !* Cum acest maxim special era deja – în forma nemajorată – superior maximului general, reiese că în acest caz, *majorarea atrasă de starea de recidivă va conduce de fapt la o ... atenuare (!)*, amenda maximă până la care se va putea sancționa persoana juridică în cauză fiind inferioară (cel mult 3.000.000 lei) celei până la care i s-ar fi putut aplica sancțiunea dacă nu se reținea starea de recidivă (de pildă: 7.500.000 lei ori 10.500.000 lei).

Lipsa profundă (și ridicolă) de logică elementară a situației, cumulată cu împrejurarea că astfel se încalcă și un principiu fundamental de drept penal, precum și fireasca apreciere a recidivei drept cauză de agravare a răspunderii penale – ea ajungând, dimpotrivă, în mod absurd, să joace aici rolul unei cauze de atenuare – ne permit, fără rezerve, formularea concluziei că legiuitorul trebuie să intervină de urgență pentru a repune în ordine firească sancționarea persoanei juridice, sub aspectul respectării relației normale dintre limitele speciale și cele generale de pedeapsă, precum și sub aspectul reglementării recidivei drept cauză de agravare, iar nu – paradoxal – de atenuare a răspunderii penale!

Problema controversabilei apariții a primului termen al recidivei în cazul comiterii unui concurs de infracțiuni de mică gravitate prezentând forme eterogene de vinovăție

După ce în rândurile anterioare am abordat (parțial) problema existenței și sancționării cumulului dintre formele de manifestare a pluralității de infracțiuni reprezentate de recidivă și concursul de infracțiuni, atunci când acesta din urmă se manifestă după o condamnare definitivă anterioară (așadar: în termenul secund al recidivei), vom puncta - pe scurt - și unele probleme ridicate de prezența concursului de infracțiuni în structura primului termen al recidivei. În acest sens, alături de unele situații clare / necontrovertate, se pot identifica și unele ipoteze care au rămas marcate de controversă (sau au, cel puțin, caracter controversabil) încă din perioada de aplicare a fostului Cod penal. Momentul intrării în vigoare a Codului penal actual a reprezentat, din păcate, o ocazie ratată de a pune capăt acestor discuții / potențiale discuții, printr-o eventuală dispoziție legală expresă, care să fie lămuritoare în materia în analiză.

Astfel, este în afara discuției faptul că ulterior unei condamnări definitive pentru un concurs de infracțiuni persoana condamnată poate intra în stare de recidivă (fie postcondamnatorie, fie postexecutorie), primul termen al acesteia fiind reprezentat de pedeapsa rezultantă aplicată pentru concursul de infracțiuni în cauză. Este, de asemenea, fără controversă, faptul că dacă toate infracțiunile concurente respective sunt intenționate sau praeterintenționate, iar pedepsele stabilite individual pentru fiecare dintre ele întrunesc *per se* condiția de gravitate

Considerații critice referitoare la unele reglementări și soluții ale jurisprudenței naționale

impusă primului termen al recidivei (pedeapsă cu închisoarea mai mare de un an), atunci rezultanta lor va reprezenta primul termen al stării de recidivă.

Există, de principiu, consens doctrinar și raportat la situația în care pedepsele individual stabilite pentru infracțiunile concurente intenționate sau praeterintenționate nu satisfac, fiecare în parte, condițiile existenței primului termen al recidivei, atât timp cât rezultanta lor întrunește aceste condiții, admitându-se că și în această ipoteză va fi satisfăcută cerința legală privitoare la existența termenului întâi al recidivei.²⁷

Fără doar și poate, este clară și ipoteza unui concurs format doar din infracțiuni comise din culpă, în sensul că rezultanta aplicată pentru acesta nu va putea niciodată genera starea de recidivă (dacă ulterior rămânerii definitive a hotărârii de condamnare prin care este aceasta fixată, același infractor comite o nouă infracțiune, chiar dacă aceasta din urmă ar întruni condițiile termenului secund al recidivei), indiferent de gravitatea pedepsei pronunțate.

Discuții apar însă atunci când în structura concursului de infracțiuni situat în primul termen (a ceea ce se dorește a se determina a fi – sau nu – o stare de recidivă) se regăsesc atât infracțiuni comise cu intenție ori intenție depășită, pe de o parte, cât și infracțiuni săvârșite din culpă, pe de altă parte. Doctrina majoritară²⁸ tinde a admite, într-o asemenea situație, că se pot considera întrunite condițiile de reținere a primului termen al recidivei atunci când se poate identifica, în structura acelu concurs, cel puțin o infracțiune cu o pedeapsă proprie care să poată genera, chiar și singură (chiar dacă nu ar fi fost parte din structura respectivului concurs de infracțiuni) starea de recidivă (și aceasta, de principiu, indiferent dacă acea infracțiune a furnizat sau nu pedeapsa de bază din structura pedepsei rezultante aferente acelu concurs de infracțiuni).

În acest caz, se apreciază, de regulă, că întreaga pedeapsă rezultantă a concursului de infracțiuni (incluzând și sancțiunea aferentă respectivei infracțiuni, care ar fi putut singură genera termenului 1 al recidivei) va fi considerată termen prim al stării de recidivă, chiar dacă în structura sa au fost cumulate / contopite / absorbite și pedepse aferente unor infracțiuni din culpă (care nu puteau singure genera recidiva) și chiar dacă acestea ar fi mai numeroase, ori mai severe decât cea / cele aferente infracțiunilor intenționate ori

²⁷ Spre exemplu, dacă o persoană comite o nouă infracțiune de lovire după ce a fost definitiv condamnată anterior pentru un concurs de infracțiuni format dintr-o infracțiune de lovire, pentru care i s-a stabilit o pedeapsă de 10 luni închisoare, precum și pentru o amenințare, pentru care i s-a stabilit o pedeapsă cu închisoarea pe durată de 9 luni, pedeapsa rezultantă fiind de 13 luni (1 an și 1 lună) [conform art. 39 alin. 1 lit. b) C. pen.], atunci se va reține starea de recidivă, deși niciuna dintre pedepsele individual stabilite pentru infracțiunile concurente inițial comise nu ar fi putut genera, singură, termenul 1 al recidivei.

²⁸ Viorel Pașca, *Drept penal. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 343; M. Udroi, *Drept penal. Partea generală – Noul Cod penal*, ed. a II-a, Editura C.H. Beck, București, 2015, p. 193, 194; M.I. Mărculescu-Michinici, M. Dunea, *op. cit.*, p. 805; F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, p. 147 ș.u.; C-tin. Mitache, C. Mitache, *op. cit.*, pp. 352, 353.

praeterintenționate (inclusiv dacă pedeapsa de bază a concursului respectiv ar corespunde unei infracțiuni din culpă).²⁹

Discuțiile cele mai intense sunt apte de configurare în raport de ipoteza în care există mai multe infracțiuni intenționate sau / și praeterintenționate în structura respectivului concurs de infracțiuni, alături de una sau mai multe infracțiuni din culpă, iar niciuna dintre pedepsele individual stabilite pentru cele dintâi nu respectă, în sine, condițiile de gravitate ale primului termen al recidivei, deși o rezultantă parțială formată (imaginar) doar din aceste pedepse, utilizându-se regulile de sancționare specifice concursului de infracțiuni, ar genera cu certitudine o pedeapsă rezultantă care ar întruni condiția recidivei raportat la primul său termen.³⁰ O asemenea soluție era discutată încă din perioada activității legislației penale anterioare, unde, însă, rata sa de succes era puternic diminuată de sistemul sancționator cel mai des întâlnit în tragerea la răspundere penală a unui infractor care comisesse un concurs de infracțiuni, anume: cumulul juridic cu spor *facultativ* și *variabil* de pedeapsă.

Într-adevăr, rămânea o chestiune supusă hazardului, la acel moment, încercarea de a determina, în cadrul unei pedepse rezultante stabilite pentru un concurs de infracțiuni, care ar fi fost potențiala sub-rezultantă (fictivă) incidentă doar pentru o parte din infracțiunile componente ale respectivului concurs de infracțiuni (anume, doar pentru acelea comise cu intenție sau intenție depășită), din moment ce nu era clar dacă instanța ar fi valorificat posibilitatea de sporire (și cu cât) în eventualitatea în care doar acele infracțiuni ar fi dat conținut respectivului concurs.

La momentul de față, însă, este evident că asemenea rețineri nu mai pot fi invocate! Pentru ipotezele în care legiuitorul a menținut în sancționarea concursului de infracțiuni sistemul cumulului juridic de pedeapsă, acesta a fost modificat, fiind adoptată varianta cumulului juridic cu spor *obligatoriu* și *fix* [art. 39 alin. 1 lit. b) și c) C. pen.], în detrimentul celei a cumulului juridic cu spor

²⁹ De pildă, dacă o persoană comite o nouă infracțiune, de furt, după ce a fost definitiv condamnată pentru un concurs de infracțiuni cuprinzând oucidere din culpă, pentru care s-a stabilit o pedeapsă de 5 ani închisoare, o infracțiune de lovire, pentru care s-a dispus o pedeapsă de 1 an și 2 luni închisoare și o vătămare corporală din culpă, pentru care s-a stabilit închisoarea pe o durată de 7 luni – pedeapsa de bază a concursului fiind cea de 5 ani aferentă uciderei din culpă, iar pedeapsa rezultantă a întregului concurs fiind de 5 ani și 7 luni [conform art. 39 alin. 1 lit. b) C. pen.], atunci se va aprecia drept existentă starea de recidivă, al cărei prim termen va fi reprezentat de rezultanta concursului: 5 ani și 7 luni.

³⁰ Spre exemplu, dacă o persoană comite o nouă infracțiune de lovire după ce a fost definitiv condamnată anterior pentru un concurs de infracțiuni format dintr-o infracțiune de ucidere din culpă, pentru care i s-a stabilit o pedeapsă de 5 ani, precum și dintr-o infracțiune de lovire, pentru care i s-a stabilit o pedeapsă de 11 luni închisoare, și pentru o amenințare pentru care i s-a stabilit o pedeapsă cu închisoarea pe durată de 10 luni, pedeapsa rezultantă fiind de 5 ani și 7 luni [conform art. 39 alin. 1 lit. b) C. pen.], deși pedeapsa rezultantă care ar decurge doar în ipoteza în care în cadrul concursului de infracțiuni s-ar reține numai lovirea și amenințarea (cele două infracțiuni intenționate) ar fi, la rândul ei, cu certitudine [aplicând dispozițiile de sancționare specifice acestei ipoteze de concurs de infracțiuni: cumulul juridic cu spor obligatoriu și fix – art. 39 alin. 1 lit. b) C. pen.], o pedeapsă mai mare de 1 an, întrunind cerința de gravitate impusă de starea de recidivă primul ei termen.

facultativ și variabil. Prin urmare, imaginând o ipoteză în care în structura unui concurs de infracțiuni ar exista doar o parte din infracțiunile care îl compun în realitate, dacă sunt cunoscute pedepsele individual stabilite pentru fiecare dintre acestea de către instanță se poate imagina / prognostica în mod cert pedeapsa rezultantă aferentă, sub aspectul gravității sale. Impedimentul care nu permitea larga adoptare a soluției astfel indicate în legislația anterioară fiind ridicat, apreciem că rezolvarea corectă a problemei schițate nu poate fi - în mod logic, corect și funcțional -, decât aceasta, iar nu o alta.³¹

Ar fi, într-adevăr, lipsit de logică a considera că unui infractor care a comis un concurs de infracțiuni a cărui rezultantă ar putea genera starea de recidivă (ar întruni condițiile reținerii primului termen al recidivei) i s-ar putea „dizolva” acest statut odată adăugate respectivului concurs de infracțiuni și una sau mai multe infracțiuni comise din culpă! Acestea din urmă, augmentând sfera concursului de infracțiuni în cauză, au consecința de a spori pericolozitatea socială a infractorului (ori, în cel mai bun caz, de a o lăsa nemodificată sub aspectul scelerității sale criminale), dar nicidecum nu o pot diminua... O altă soluție ar conduce la nefireasca situație în care o persoană care ar comite un ansamblu faptic mai grav ar beneficia de o situație juridică mai favorabilă decât dacă ar fi rămas la stadiul unui ansamblu faptic mai puțin grav – ceea ce sfidează logica și (prin urmare) nu poate fi admis (din punctul nostru de vedere) drept soluție juridică viabilă a unei probleme de drept.

Problema criticabilei soluții obligatorii impusă de instanța supremă prin Decizia RIL nr. 7/2020 referitoare la sancționarea unor situații în care concursul de infracțiuni s-ar cumula cu starea de pluralitate intermediară de infracțiuni

Unele probleme contemporane în materia pluralității de infracțiuni nu sunt generate atât de prevederi (sau lipsa unor prevederi) normative, cât și ca efect al acțiunii instrumentelor de jurisprudență națională obligatorie în materie penală. Un exemplu în acest sens poate fi identificat (din punctul nostru de vedere), raportat la jurisprudența obligatorie ce poate emana de la instanța supremă, în soluția ce a fost impusă instanțelor, în mod obligatoriu, prin Decizia nr. 7/2020, pronunțată în soluționarea unui recurs în interesul legii de către completul specializat în acest sens aparținând Înaltei Curți de Casație și Justiție.³²

Astfel, după cum se indică și în cuprinsul deciziei, în ipoteza coexistenței dintre pluralitatea intermediară de infracțiuni și concursul de infracțiuni (în special în ipoteza comiterii unui concurs de infracțiuni în stare de pluralitate intermediară – infracțiunile concurente fiind săvârșite, așadar, în termenul

³¹ În același sens a se vedea (printre alte surse): M.I. Mărculescu-Michinici, M. Dunea, *op. cit.*, p. 805; F. Streteanu, D. Nițu: *op. cit.*, p. 147 ș.u.; C-tin. Mitrache, C. Mitrache: *op. cit.*, p. 353.

³² M. Of. nr. 486 din 9.06.2020. Decizia poate fi consultată și online, în format electronic, pe site-ul oficial al instanței supreme, la adresa de internet (accesată la data de 9 feb. 2023): <https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=160624#highlight=##>

secund al pluralității intermediare de infracțiuni), au existat multiple opinii (și în literatura de specialitate, precum și în practica judiciară) cu privire la ordinea și numărul operațiilor de desfășurat în vederea sancționării celui care a comis un asemenea ansamblu faptic infracțional. Acestea se coagulau în două sisteme principale, anume: întrebuintarea o singură dată a regimului sancționator al concursului de infracțiuni între toate infracțiunile incidente, indiferent de poziția lor (prim termen al pluralității intermediare sau componente ale concursului existent în termenul secund al pluralității intermediare); respectiv (pe de altă parte) sancționarea în etape succesive, pe rând, a formelor diferite de pluralitate de infracțiuni existente (pluralitate intermediară, respectiv concurs de infracțiuni), chiar dacă, de principiu, cu întrebuintarea în mod repetat a acelorași reguli de sancționare, din moment ce art. 44 alin. 2 C. pen. dispune în sancționarea pluralității intermediare de infracțiuni, ca regulă, „împrumutarea” regimului sancționator al concursului de infracțiuni.³³

Doctrina majoritară³⁴ ajunsese să fie formulată, cu puțin înainte de pronunțarea acestei decizii, în mod covârșitor, în susținerea soluției în urmă indicate (inclusiv prin reconsiderarea opiniilor anterioare, constante în sens contrar, ale unor autori³⁵). Din păcate, instanța supremă a ignorat aceste evoluții doctrinare și în mare parte sub impulsul unei practici care înclina, majoritar, înspre soluționarea problemei în primul sens indicat (pe o serie de motive dintre care unele profund nejuridice, referitoare la facilitatea operațiilor de calcul a pedepsei rezultante și – din nou – la grija pentru neatingerea unei pedepse rezultante prea drastice pentru infractor...), a decis că „*în cazul pluralității intermediare de infracțiuni, în ipoteza în care primul și/sau al doilea termen al pluralității intermediare este format dintr-un concurs de infracțiuni, contopirea tuturor*

³³ Aceasta este, de fapt, sursa problemei: criticabila decizie a legiuitorului penal de a consacra pluralitatea intermediară, în mod expres (spre deosebire de Codul penal anterior) drept formă autonomă a pluralității de infracțiuni, dar fără a îi atribui și un regim sancționator specific, intermediar între acela tipic pentru concursul de infracțiuni și cel specific recidivei (postcondamnatorii). Astfel, între (de regulă) cumulum juridic cu spor obligatoriu și fix de 1/3 din suma acelor pedepse care nu sunt de bază, spor adăugat pedepsei de bază, în caz de concurs de infracțiuni și (pe de altă parte) cumulumului aritmetic specific recidivei postcondamnatorii, am propune legiuitorului, *de lege ferenda*, să reglementeze, în caz de pluralitate intermediară de infracțiuni, un sistem (de bază) de cumulum juridic cu spor obligatoriu și facultativ în cazul căruia sporul adăugat la pedeapsa de bază să fie de 1/2 sau 2/3, sau chiar 3/4 din suma celorlalte pedepse.

³⁴ M.I. Michinici, M. Dunea – în T. Toader ș.a., *op. cit.*, p. 116; M. Udriou, *op. cit.*, pp. 218, 378, 379, 403, 404; M.I. Mărculescu-Michinici, M. Dunea, *op. cit.*, pp. 830, 831; F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, p. 183; M.I. Mărculescu-Michinici: *Când (nu) există pluralitatea intermediară de infracțiuni? (II) Regimul sancționator – particularități*, în *Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, seria *Științe Juridice*, tomul LXIII, nr. 1/2017, pp. 131-133 [articolul poate fi consultat și online, în format electronic, la adresa de internet (accesată la data de 9 feb. 2023): <http://pub.law.uaic.ro/ro/volume-publicate/2017/anale-uaic-tomul-lxiii-stiine-juridice-2017-nr.i/tiine-penale/cand-nu-exist-pluralitate-intermediar-de-infracțiuni-ii-regimul-sancionator-particulariti>]. În sens contrar – C-tin Mitrache, C. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, ed. a II-a, Editura Universul Juridic, București, 2016, p. 396.

³⁵ C-tin. Mitrache, C. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, ed. a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2019, pp. 375-378.

Considerații critice referitoare la unele reglementări și soluții ale jurisprudenței naționale

pedepselor stabilite se realizează, în cadrul unei operațiuni unice, potrivit dispozițiilor referitoare la concursul de infracțiuni”.

Această soluție, impusă obligatoriu, ridică o serie de probleme, dintre care spicuiem:

- nesocotește existența unor multiple forme, cumulate, de pluralitate de infracțiuni (unele antecondamnatorii, altele postcondamnatorii) – separat de coincidența modului de sancționare comun (ca regulă) dintre acestea;
- poate ajunge să nesocotească (parțial, cel puțin) autoritatea de lucru judecat cu privire la o pedeapsă rezultantă anterior aplicată prin hotărâre definitivă pentru un concurs de infracțiuni, atunci când în condițiile pluralității intermediare de infracțiuni s-ar comite, ulterior, o nouă infracțiune / un nou concurs de infracțiuni înainte de executarea sau considerarea ca executată a pedepsei rezultante inițiale;
- este o soluție care nu se poate aplica în toate cazurile în care se comit mai multe infracțiuni concurente în termenul secund al unei pluralități intermediare de infracțiuni, anume atunci când regimul sancționator al pluralității intermediare nu mai este (prin derogare de la regulă) cel al concursului de infracțiuni [cum este, de pildă, situația comiterii în cadrul aceluși concurs de infracțiuni, săvârșit în stare de pluralitate intermediară, a unei infracțiuni asimilate evadării, faptă incriminată potrivit dispozițiilor art. 285 alin. 3 lit. a) și b) C. pen., în raport de care operează regimul sancționator special, prevăzut în art. 285 alin. 4 C. pen., care impune cumulul aritmetic al pedepsei pentru respectiva evadare asimilată la pedeapsa ce se execută ori la restul rămas din aceasta].

Pentru aceste motive (printre altele), apreciem că soluția impusă prin Decizia RIL nr. 7/2020 nu este una corectă și funcțională în materia suprapunerii dintre concursul de infracțiuni și starea de pluralitate intermediară de infracțiuni și considerăm că rezolvarea corespunzătoare ar putea proveni din partea legiuitorului, care să modifice regimul sancționator aplicabil, ca regulă, pluralității intermediare de infracțiuni, în sensul de a-i conferi un sistem propriu de sancționare, printr-o bază reprezentată de cumulul juridic cu spor obligatoriu și fix într-un quantum mai ridicat decât corespondentul său din materia concursului de infracțiuni.

Problema soluției parțial criticabile impusă obligatoriu de către Curtea Constituțională a României prin Decizia nr. 601/2018 – soluție care conduce, în anumite ipoteze, la posibila stimulare / încurajare a unor persoane la comiterea unei noi infracțiuni, în speranța obținerii unei situații juridice mai favorabile decât cea preexistentă

În rândul jurisprudenței naționale obligatorii care ridică unele probleme în materia coerenței privind regimul juridic și mecanismele specifice funcționării pluralității de infracțiuni se impune a aminti, din nefericire, și unele decizii ale

Curții Constituționale a României, precum Decizia nr. 601/2018.³⁶ După cum am mai indicat și cu alte ocazii³⁷ (aspect semnalat relativ constant în doctrină)³⁸, această hotărâre, parțial justă, devine profund criticabilă sub un anumit aspect, care ține tocmai de imperativul recunoașterii faptului că formele pluralității de infracțiuni apte a se manifesta *de lege lata* nu se reduc doar la concursul de infracțiuni, recidivă și pluralitatea intermediară de infracțiuni, trebuind recunoscute și alte forme, uneori denumite în parte a doctrinei: *pluralitate sui-generis* de infracțiuni, respectiv *pluralitate nenumită* de infracțiuni. În situația aici preluată spre scurtă analiză este vorba despre ignorarea, de către Curtea Constituțională, la momentul pronunțării acestei decizii, a existenței pluralității *sui-generis* de infracțiuni în raport de un infractor minor la data comiterii (cel puțin) a unei prime infracțiuni. Astfel, magistrații Curții Constituționale au abordat chestiunea exclusiv din perspectiva în care minoritatea infractorului este compatibilă doar cu pluralitatea de infracțiuni manifestată sub formă de concurs, iar nu și cu vreo altă formă de manifestare a pluralității de infracțiuni. O asemenea abordare este incorectă, tocmai în considerarea așa-numitei pluralități *sui-generis* de infracțiuni, instituție care deși nu este expres denumită de legiuitor și nu cunoaște reglementarea expresă a condițiilor sale de existență, prin norme juridice, are dedicate totuși o serie de texte legale privind sancționarea; printre acestea inclusiv textul legal cu privire la care s-a pronunțat Decizia CCR nr. 601/2018 – art. 129 alin. 2 C. pen.

În esență, potrivit art. 129 C. pen., se reglementează ipoteza particulară a comiterii mai multor infracțiuni (așadar, a săvârșirii unei pluralități de infracțiuni) de către un infractor care era minor la data debutului infracțional (prima infracțiune / primele infracțiuni fiind comise în perioada minorității), dar nu și la momentul finalizării ansamblului faptic (fiind major la comiterea ultimei infracțiuni / a unor infracțiuni din structura aceleiași pluralități infracționale care a debutat în timpul minorității). Primul alineat vizează expres doar situația unui concurs de infracțiuni; în schimb, dispozițiile alineatului al doilea nu se mai limitează doar la concursul de infracțiuni (*ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus!*). Desigur, reglementarea din art. 129 alin. 2 C. pen. poate fi reținută ca incidentă în ipoteze de concurs de infracțiuni, dar nu numai – fiind pasibilă de reținere și față de situații specifice așa-numitei pluralități *sui-generis* de infracțiuni (ceea ce Curtea Constituțională a ignorat cu desăvârșire).

³⁶ M. Of. nr. 1057 din 13.12.2018. Decizia poate fi consultată și online, în format electronic, pe site-ul oficial al Curții Constituționale, la adresa de internet (accesată la data de 9 feb. 2023): https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_601_2018.pdf.

³⁷ M. Dunea, *Implicații ale unor intervenții legislative sau de jurisprudență obligatorie relativ recente asupra protecției victimei infracțiunii* – material aflat în curs de publicare în volumul „Protecția victimelor infracțiunii. Lecțiile unui deceniu” – lucrare adunând lucrările Conferinței internaționale bienale organizată de Facultatea de Drept din cadrul Universității de Vest din Timișoara, ed. a XIV-a (20-21 octombrie 2022).

³⁸ F. Streteanu, *Succinte observații cu privire la decizia nr. 601/2018 a Curții Constituționale. Notă critică*, în *Caiete de drept penal*, nr. 4/2018, p. 165-171.

Considerații critice referitoare la unele reglementări și soluții ale jurisprudenței naționale

În acest context, art. 129 alin. 2 C. pen. prevede consecințele sancționatorii ale ipotezei în care un infractor care era minor la data comiterii unei prime infracțiuni, comite ulterior o nouă infracțiune (concurrentă cu prima sau în pluralitate *sui-generis* față de acesta – după cum noua infracțiune este săvârșită înainte sau după condamnarea definitivă a infractorului în cauză la o măsură educativă aferentă primei infracțiuni!), după împlinirea vârstei majoratului. Desigur, aferentă primei infracțiuni va fi o sancțiune penală specifică minorilor infractori – o măsură educativă, iar corespunzătoare acestei ultime infracțiuni, comise după majorat, va fi o pedeapsă. Dispozițiile de la lit. a)-d) ale art. 129 alin. 2 C. pen. prevăd modalități distincte de soluționare sancționatorie a ipotezelor posibile, după cum fie măsura educativă, fie pedeapsa (fie ambele) sunt, după caz, privative sau neprivative de libertate.

Art. 129 alin. 2 lit. b) C. pen. vizează ipoteza în care atât măsura educativă cât și pedeapsa sunt privative de libertate – mai exact, situația în care pedeapsa este (și ea) privativă de libertate pe durată determinată, anume: pedeapsa închisorii. În acest caz, legiuitorul a decis că, în urma comparației dintre cele două sancțiuni penale, va avea câștig de cauză pedeapsa, care se va dispune ca bază a sancționării rezultante a infractorului respectiv, urmând însă a se aplica acesteia și un spor, preluat din durata măsurii educative dispuse sau din durata părții neexecutate integral din respectiva măsură educativă. Potrivit viziunii inițiale a legiuitorului, sporul respectiv era obligatoriu și variabil, în sensul că se indica limita inferioară a sporului ($1/4$ din durata măsurii educative ori din restul rămas neexecutat din aceasta la data comiterii infracțiunii de după majorat), fără a se stabili și limita sa superioară. De aici rezulta că instanța putea decide și utilizarea unui spor mai drastic, de exemplu, de $1/3$, sau $1/2$, sau $2/3$ ori $3/4$ din durata măsurii educative / restul neexecutat din aceasta, putând ajunge chiar până la cumul aritmetic între durata pedepsei și durata măsurii educative privative de libertate dispuse / restul rămas neexecutat din aceasta la data comiterii infracțiunii de după majorat).

Raportat la ipoteza comiterii unui concurs de infracțiuni (și doar a unui concurs de infracțiuni), dispoziția pornea dintr-un punct de severitate mai scăzută a sporului decât în cazul sancționării concursului de infracțiuni comis de către un infractor major [unde sporul este obligatoriu și fix – $1/3$ din cealaltă pedeapsă / suma celorlalte pedepse, potrivit art. 139 alin. 1 lit. b) și c) C. pen.], dar putea ajunge la un nivel de severitate sancționatorie mai sporită. Desigur, o asemenea ipoteză nu era logică, din moment ce legea actuală tinde a adopta *de plano* o atitudine sancționatorie diversificată – și, de principiu, mai puțin represivă – în cazul infractorilor minori, prin comparație cu situația infractorilor majori.

Raportat, însă, la posibilitatea aplicării aceleiași dispoziții în cazul unei pluralități *sui-generis* de infracțiuni, norma era firească, tocmai pentru a preveni situații de natura acelorora la care se poate ajunge ulterior pronunțării Deciziei CCR nr. 601/2018: potențiala încurajare a unor infractori la comiterea unei noi infracțiuni în încercarea (paradoxală) de a-și atrage o situație juridică mai favorabilă decât cea în care se găsesc dacă nu ar comite noua infracțiune...! Astfel,

infractorul minor condamnat la o măsură educativă privativă de libertate de lungă durată, care devenea major imediat după pronunțare (sau era, poate, deja major la momentul pronunțării) nu era tentat să comită o nouă infracțiune de gravitate medie / scăzută în speranța că durata privării sale de libertate va scădea, din moment ce instanța, alegând pedeapsa (potențial mai redusă decât măsura educativă) o putea spori pe aceasta nu doar fix cu 1/4 din durata măsurii educative (ceea ce poate conduce la o rezultată inferioară duratei măsurii educative / restului rămas de executat din aceasta), ci putea să și cumuleze integral durata măsurii educative / restului neexecutat din ea la durata pedepsei închisorii.

În schimb, prin Decizia CCR nr. 601/2018, sintagma „cel puțin” din cuprinsul art. 129 alin. 2 lit. b) C. pen. a fost declarată neconstituțională, rezultând că (prin inactivitatea legiuitorului, care nu a reacționat nici astăzi) textul legal rămas activ, la acest moment, este după cum urmează: *„În cazul săvârșirii a două infracțiuni, dintre care una în timpul minorității și una după majorat, pentru infracțiunea comisă în timpul minorității se ia o măsură educativă, iar pentru infracțiunea săvârșită după majorat se stabilește o pedeapsă, după care: (...) b) dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este închisoarea, se aplică pedeapsa închisorii, care se majorează cu o durată egală cu [cel puțin] o pătrime din durata măsurii educative ori din restul rămas neexecutat din aceasta la data săvârșirii infracțiunii comise după majorat”*. Practic, prin Decizia CCR 601/2018 s-a transformat sporul obligatoriu și variabil în spor obligatoriu și fix de 1/4 din valoarea neexecutată a măsurii educative la momentul comiterii noii infracțiuni, de după majorat.

În anumite ipoteze particulare descrise deja în doctrină³⁹ (măsură educativă privativă de libertate de lungă durată; împlinirea vârstei majoratului de către infractor imediat după aplicarea acesteia / existența vârstei majoratului infractorului chiar la momentul aplicării măsurii educative; comiterea unei noi infracțiuni, de gravitate redusă, sancționată cu închisoarea pe scurtă durată, la o dată la care mai este de executat cea mai mare parte din durata – mult mai îndelungată – a măsurii educative privative de libertate), în urma acestei decizii, se poate ajunge, practic, la o situație absurdă / paradoxală (și periculoasă), anume: încurajarea infractorului la comiterea unei noi infracțiuni, doar pentru a-și reduce durata privării de libertate pe care o mai are de executat, cu titlu de sancțiune penală, dacă nu ar săvârși o nouă infracțiune!

Concluzie

Deși materia pluralității de infracțiuni reprezintă unul dintre cele mai „așezate” și mai larg reglementate segmente ale edificiului normativ și doctrinar penal (încă de suficient de mult timp), este posibil a mai identifica, totuși (uneori cu surprindere), spațiu pentru îmbunătățirea reglementării. Fie subzistă încă situații controversate / controversabile insuficient clarificate de către legiuitor (cu

³⁹ *Ibidem*, pp. 165-171.

Considerații critice referitoare la unele reglementări și soluții ale jurisprudenței naționale

ratarea, la momentul elaborării și intrării în vigoare a unui nou Cod penal a șanse de a le asana), fie apar altele noi acolo unde soluțiile anterioare erau clare și juste (câteodată din rațiuni care țin de insuficienta viziune și informare a însuși legiuitorului cu privire la materia asupra căreia legiferează), fie se strecoară soluții nefericite în interpretarea obligatorie impusă de instanța supremă ori în procesul tranșării constituționalității / neconstituționalității unor dispoziții legale infraconstituționale, prin activitatea Curții Constituționale a României.

Implicațiile profunde pe care asemenea probleme le pot determina în materia pluralității de infracțiuni și mizele ridicate pe care le implică pentru numeroase persoane, justifică demersul de analiză întreprins și ar întemeia intervenții legislative punctuale, concordante propunerilor coerente formulate, pe baze științifice și logice, de către o parte semnificativă a specialiștilor în materie juridico-penală, prin intervenții doctrinare (și nu numai). Putem doar spera – și de această dată – că în timp va exista conștientizare și disponibilitate legislativă de optimizare, cel puțin în legătură cu problemele actuale care au implementate soluții ilogice, absurde sau neconforme substanței esențiale a dreptului penal!

Referințe

- Antoniou G. (coord.), *Explicații preliminare ale noului Cod penal*, vol. I (art. 1-52), Editura Universul Juridic, București, 2010.
- Antoniou G., Toader T. (coord.), *Explicațiile noului Cod penal*, vol. I (art. 1-52), Editura Universul Juridic, București, 2015.
- Dunea M., *Observații referitoare la impactul produs asupra unor instituții generale ale dreptului penal de modificările apportate prin OUG nr. 18/2016*, în *Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, seria *Științe Juridice*, tomul LXII, nr. 1/2016.
- Dunea M., *Implicații ale unor intervenții legislative sau de jurisprudență obligatorie relativ recente asupra protecției victimei infracțiunii – material aflat în curs de publicare în volumul „Protecția victimelor infracțiunii. Lecțiile unui deceniu” – lucrare adunând lucrările Conferinței internaționale bienale organizată de Facultatea de Drept din cadrul Universității de Vest din Timișoara*, Ediția a XIV-a (20-21 octombrie 2022).
- Mărculescu-Michinici M.I., Dunea M., *Drept penal. Partea generală - curs teoretic în domeniul licențe (I)*, Editura Hamangiu, București, 2017.
- Mărculescu-Michinici M.I., *Când (nu) există pluralitatea intermediară de infracțiuni? (II) Regimul sancționator – particularități*, în *Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, seria *Științe Juridice*, tomul LXIII, nr. I/2017.
- Mitrache C-tin, Mitrache C., *Drept penal român. Partea generală*, ed. a II-a, Editura Universul Juridic, București, 2016.
- Mitrache C-tin, Mitrache C., *Drept penal român. Partea generală*, ed. a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2019.
- Mitrache C-tin, Mitrache C., *Drept penal român. Partea generală*, ed. a IV-a, Editura Universul Juridic, București, 2022.
- Pașca V., *Drept penal. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2014.
- Streteanu F., *Concursul de infracțiuni*, Editura Lumina Lex, București, 1999.
- Streteanu F., Nițu D., *Drept penal. Partea generală (curs universitar)*, Vol. II, Editura Universul Juridic, București, 2018.
- Streteanu F., *Succinte observații cu privire la decizia nr. 601/2018 a Curții Constituționale. Notă critică*, în *Caiete de drept penal*, nr. 4/2018.

- Toader T., Michinici M.I., Răducanu R., Crișu-Ciocîntă A., Rădulețu S., Dunea M., *Noul Cod penal. Comentarii pe articole*, Editura Hamangiu, București, 2014.
- Udroiu M., *Drept penal. Partea generală – Noul Cod penal*, ed. a II-a, Editura C.H. Beck, București, 2015.